

BAKOS PETRA

Kanizsai érzékenység

Nagy József Tolnai Ottóról, a kezdetekről, a közös motívumokról¹

Bakos Petra: Ottót ismerted előbb, vagy a szövegeit?

Nagy József: A szövegeit a *Symposion*ból. Nem is tudom, honnan szereztem be a folyóiratot, azt hiszem, középiskolásként bepofátlankodtam az újvidéki szerkesztőségbe, és megkérdeztem, hogy vannak-e régi számok, és ami volt, azt én onnan lomtalanítottam.

BP: Addigra Ottó tájékozási pont volt már, mint kanizsai figura?

NJ: Persze. De hogy mikor találkoztunk először, azt nem tudom visszapörgetni. Azt tudom, hogy Ottó úgy ismert meg, mint kanizsai figurát, mint képzőművészt. Arra emlékszem, hogy középiskola után, tehát a hetvenes évek végén valamikor egyszer Fufuval (Bicskei Zoltán) átmentünk hozzá a Telepre. Feküdt a díványon, tévézett, épp Marceau *Pillangó-etűdje* ment a tévében, és Ottó mindjárt mondta, hogy mi is nézzük, mert ismerte Marceau-t, és tudta azt is, hogy az egy híres darabja. Én persze akkor még nem tudtam, hogy hamarosan Marceau-nál fogok költönni Párizsban. Aztán egyszer csináltunk egy kiállítást Csikós Tibivel és Fufuval, és ő elnevezett minket Kanizsai Csoportnak, de több kiállításunk nem volt. Akkor én már kint éltem Párizsban, de ott hagytam két kollázst, az egyiket kihúztam egy vékony kötelet, az volt a horizont, a hátteret megfestettem, mintha tájat, meg öregapám kalapját rávarrtam, mire ő írt egy cikket a *Magyar Szóba*, hogy Marceau-ig kell elmenni, hogy ráborítsuk a kalapot a tájra.

Aztán 1982-ben egy osztálytársnőmmel csináltunk egy félórás színházi etűdöt Marceau-nál, és azt is levittük hozzájuk. Nagyon vékony lány volt, mindössze 35 kiló, úgy tudtam mozgatni a térben, mint egy kis bábút,

fejfel lefelé lógtam, ingáztattam. Sokat játszottunk az utcán Párizsban meg Bordeaux-ban, mert ő bordeaux-i volt, kerestük a pénzt, aztán a suli után csináltunk egy körutat, elindultunk Németországba meg Svájcba, és akkor haza is mentünk, Kanizsára, mert kíváncsi volt, úgyhogy megmutattam, honnan jövök. Aztán valahogy lekerültünk Újvidékre, a Virág utcába, és ott Tolnaiék nappalijában lenyomtuk az etűdöt a családnak. Emlékszem, Szabi nagyon élvezte, ki akarta próbálni, milyen a fejfel lefelé ingamozgás, és akkor csináltam vele is. Talán emlékszik rá. Aztán, amikor az *Orfeusz létráit* csináltuk 1991-ben, akkor kezdett Ottó kijárni, pontosabban akkor jött először hozzám, mert előtte már járt kint a műhelyeseknél.²

BP: A próbák nem magyar résztvevői számára mennyire működtek a Tolnai-szövegek?

NJ: Ők a szövegeket nem olvasták. Engem elsősorban az izgatott, hogy a szülővárosomban milyen színházi élet folyt. Érdekelte a híres kanizsai *Csárdáskirálynő* előadás, de az én személyes birkózó tapasztalataim megidézése is, mert a *Csárdáskirálynőt* ugyanazon a színpadon játszották, a régi színház épületében, ahol később a birkózóedzéseink folytak. Archívumokban kinyomoztam azt is, hogy a kanizsai tűzoltó-egyesület tulajdonképpen egy kulturális csoport volt, ahol amellet, hogy tűzoltózenekar működött, színházzal is foglalkoztak: Labiche *Az idegesek* című darabját mutatták be először 1910-ben.³ Pesten, a Színháztudományi Intézetben megtaláltam a darab fordítását, fénymásoltam és abból csináltam az *Orfeusz létráiba* egy hétperces jelenetet, *Az idegesek* egy sűrített változatát. Betoltunk a színpadra egy miniszínpadot, és mozgásszínházi változatban előadtuk a tűzoltók darabját, és persze akkor elmagyaráztam a többieknek, hogy most a kisvárosi tűzoltók játszanak. Ottó eljött egy próbára vagy kettőre, de nem szólt bele, mert azon kívül, hogy Bütyökre (Bicskei István) ráírtam Wili figuráját, a szövegét nem használtam. Inkább a jelenléte volt fontos, meg ez számára is alkalom volt, hogy kijöjjön Párizsba, és írja tovább a Wilhelm-verseket, mert akkor még nem volt lezárva a *Wilhelm-dalok*. Ami pedig abból készült, azt jóval később, 2011-ben csináltuk Bütyökkel, úgy, hogy arról Ottó nem is tudott, csak meghívtuk a Kosztolányi Dezső Színházba a kész előadásra. Amikor Ottó

az *Orfeuszra* kijött, még nem volt teljes a társulat, Párizsban tapogatózó próbákat tartottunk inkább, és később Orléans-ban zajlottak a tényleges próbák. De tulajdonképpen a színház csak apropó volt, hogy kijöhessen, és ha szabadnapom volt, mindjárt múzeumi és galérijáró körútra indultunk, mentünk a kedvenc helyeinkre, a Père-Lachaise-be meg a Rodin Múzeumba. Ez az azóta is tartó, közös műterem- és galérijárás akkor, Párizsban kezdődött. Meglátogattuk Veličkovićot, Bojan Bem is Párizsban élt, elmentünk az ő kis műtermébe, később Belgrádban is Reljićhez, Velencében Safet Zechez. A mai napig ez a fő csapásunk, hogy festőket fedezünk föl vagy újrafelfedezünk, de ha én kezdek bele egy ciklusba, egy kutatásba, azt is neki mutatom meg először. Annak idején a tanyaképekből is bekereteztem pár próbanyomatot, és kivittem a tanyájára megmutatni. Örült nekik, aztán mindjárt mondta, nézzük meg az erdejét, a fáit, és kérte, fotózzam le azokat is, meg az oltárját, amit vályogból meg egy pléhtányérból épített. És ugye mivel ez filmre ment, csúsztatva, több hónapra vagy akár egy évre rá lett előhívva, és akkor vittem Ottónak. Azóta is bármikor bármit fotózok, azt neki adom, mert én nem szeretem a fotóimat itthon tartani, ehelyett Ottó az a gyűjtő, ahol a képeimet tartom. Mert ő látja, de nem fotózza a dolgokat, én pedig más-hogy nézek, más dolgokat is észreveszek, a tanyafalakat, például. Ahogy ő mondja, kiemelek dolgokat a közegből. Tulajdonképpen már az első kollázsom a Fejetlen Szent Jánossal ilyen volt. Ez a kanizsai szobor sokáig a töltésnél volt, a tiszai lejártnál, aztán elvitték a templomkertbe, és mert nem volt feje, úgy ismertük, Fejetlen Szent János, és ezt a szobrot a fotómontázsomon elvittem a vasútállomásra, odakollázsoltam.

Ezek is közös motívumaink, a vasútállomás, a Fejetlen Szent János szobor, részei a közös területünknek, ennek a bácskai vagy Kanizsa-környéki motívumhálónak, amelyen belül a motívumokat oda-vissza adogatjuk. Közös történet például az ördögfej eredetének a fölfedezése is. Egyszer egy dunai mólón voltunk, volt ott valami vízi növény, és én gondoltam, kihúzom a vízből, és ahogy húztam, egyre jött, jött, jött ki hosszan, és a végén ott csüngött az ördögfej. Leesett az állunk az Ottóval, mert addig mi csak az ördögfejet ismertük, nem tudtuk, hogy az a sulyom termése, tehát ez egy ilyen közös fölfedezés lett, amit meg is írt valahol. Ezek az összekötő szálak keresztül-kasul cikáznak köztünk, ilyenek például a kanizsai figurák is, a félnótások. Persze Ottó korábban volt gyerek, mint én, de azért voltak átfedések, volt, akit mindketten ismertünk. Batyus Vittus volt az egyik, egy cigány asszony, aki egy régi babakocsiban tolt a dolgait, és különféle munkákat vállalt, jó fej volt, aztán az utcasöprő, azt Ottó szintén ismerhette, az is egy fontos figura volt, akárcsak a borbély, Dusi. Ezek miatt a közös kötődések miatt nekem kezdettől nagyon fontos volt Ottó világa, ezt már elmondtam interjúkban: attól, amit ő költészetileg megfogott, indultam én el a színházban. Ha ő nem lett volna, nem tu-

dom, merre megyek. Engem tőle függetlenül is megérintettek ezek a figurák, ez a lokális mitológia, de fontos volt, hogy láthattam nála, ahogy ez formát öltött a költészet terén. Jó érzéssel töltött el, hogy van egy saját világunk, ami körülvesz bennünket, egy originális világunk, ahogy Dusi mondaná. Aztán ettől el lehet távolodni, persze, ahogy Ottó is tette, például Celant meg Holant emlegeti gyakran, de ezek megint olyan költők, akik nekem is fontosak, és már fontosak voltak, még mielőtt Ottót megismertem volna. Emlékszem, ahogy a katonaságban kivagdostam a *Kilátóból* a Celan-verseket. Szóval mindig sok volt a közös kötődés, de igazán a Kovács Tóniról meg Cigonyáról, a két másik kanizsai etalonról szóló előadással, az *Egy ismeretlen naplójával* zártunk össze. Ottó kint volt a bemutatón Velencében.

BP: Igen, ahogy Ottó Kovács Tóniról ír vagy beszél, abban így vagy úgy mindig megidéződik az a velencei előadás.

NJ: Tónit Ottó a maga módján dolgozta fel. Azzal, hogy Bicskei Zoltánnal megcsinálták a könyvet meg a kiállítást, szintet lépett Tóni életművé⁴. Annak idején a műtermében láttuk, hogy fontos figura, én már akkor fotóztam a szobrait, de most tényleg az őt megillető helyére kerül. Cigonya⁵ még hátra van, neki egyelőre nincs monográfiája, ez a feladat Ottóra vár. Egyszer *Hajrá, Ecset!*⁶ címmel már visszaemlékezett rá, úgyhogy lehet, hogy most a Tóni után ez is sorra kerül, mert rajta kívül más nem tudná megírni. Meg hát neki óriási szerepe volt Cigonya életművében, mert ő hozta ki belőle azt a remek rajzsorozatot. Cigonya addig mindig a Tiszát festette, az ökörnyálat meg az ördögfejet Ottó rajzoltatta le vele. Levitte Újvidékre, és ott náluk megrajzoltatta vele ezeket a motívumokat. Cigonya mondta is nekem, hogy ez Ottó világa, ami közben persze Cigonyában is benne volt, ő is figyelte ezeket a jelenségeket.

Danyi Zoltán: Fontos, hogy Ottó olyat hozott ki belőle, ami a sajátja volt.

NJ: Igen, úgyhogy nagyon hálásak vagyunk, mert az egy rendkívüli rajzsorozat.

Az Ottóval közös motívumaink-találmányaink közül pedig az egyik legfontosabb a becsei fal. Mentünk le Újvidékre, és megálltunk, mert egy fatelepnek a fala frissen volt meszelve, és ahogy ott leöntötték a szenet,

a széndarabok meghúzták a falat, és hihetetlenül gyönyörű rajzolat keletkezett, ilyen nem nagyon tud csinálni a gesztusfestészet sem. Lefotóztam, és az a fal is egy külön opus lett, mert ő opusnak nevezi, amikor egy motívumból csinállok egy sorozatot. Van is itt egy fotó.

Az eddigi utolsó közös motívumunk pedig a kanizsai békák. Előbb voltak ugye a Kanizsa-környéki tanyák, azelőtt a kanizsai művészek, most a kanizsai békák. Mindkettőnknek gyerekkorunkból fontos az eltaposott, kilapított béka, de ő nem tudta, hogy én ezzel foglalkozom, én sem tudtam, hogy ő megírta, úgyhogy ez egy hihetetlen összecsengés. Ő szinte ugyanakkor tesz egyet bele az utazótáskájába, amikor én is elkezdem őket gyűjteni, tehát szinte egyidőben nyúltunk vissza, ő egy vers erejéig a *Nem könnyűben*, én pedig csináltam egy ciklust belőle, egy opust, az ő szavával. De ez csak hab a tortán, amikor így összecsengenek a dolgok. BP: Ottó egyszer kettőtökkel kapcsolatban kanizsai érzékenységről beszélt. Egy kiállításon, ahová együtt mentetek, azt vette észre, hogy te nem azt a képet nézed, ami premier plánban van, hanem egy egészen másikat, azt, ami neki is feltűnt...

NJ: Lehet, hogy van ilyen. Ha már ketten vagyunk, beszélhetünk kanizsai érzékenységről, amivel észreveszünk dolgokat, kiemelünk dolgokat.

BP: Beszelnél Ottó képzőművészeti munkáiról?

NJ: Egyelőre három csapás van, a löszbabás installációk, a kis kollázsai, amiket Berlinben kezdett csinálni, meg a fa-rajzok, a Titorelli. A kollázsformára valahogy nagyon rátalált, mintha évtizedek óta tisztogatta volna, olyan leheletfinomak a kis leszedett, letépett plakátreszliből, fecnikből álló kollázsai. Titorelli fájánál is egészen finom a vonalvezetés. Szerintem Hollán Sándor hatására kezdte Ottó kutatni, hogy mit tud kezdeni a fáival, vagyis azzal a tizenvalahány fával a tanyájuknál, amit ő erdőnek hív. Hollánt szintén közösen fedeztük fel, vagyis én fedeztem fel, de aztán rákapcsoltam Ottót, és közös lett, mindkettőnknek nagyon fontos lett. Szerintem a kollázsok és a rajzok egy meglévő, de visszafojtott vizuális érzékenység megnyilvánulásai, ami, ha évtizedeken át írsz képzőművészetről, akkor szinte észrevétlenül letisztul benned. Úgyhogy én inkább azon csodálkozom, hogy eddig hogyhogy nem csinálta? (nevet)

BP: Vajdaságiként ebbe nőttem bele, ebbe a motívumhálóba, de idő kellett, mire felismertem, hogy ez kanizsai, és nem vajdasági, még csak nem is bácskai sajátosság, hanem egy szigetszerű dolog, ami közben abszolút túltágul a saját határain.

NJ: Persze Szabadkán is voltak képzőművészek, nagyon tehetséges képzőművészek.

BP: Igen, de én nem tudok róla, hogy Szabadkán kialakult volna egy eny nyire a tájba épülő motívumkincs.

NJ: Az valóban nem. Kanizsán viszont, ahogy Ottó remélte, majdnem kialakult egy csoport, de aztán mégsem. Meg ugye a fotózást kivéve én jó időre felhagytam a képzőművészettel, a többit majd most fogom bepótolni, most jött el az ideje. Amíg a járvány miatt itthon voltam, elindult egy új ciklus, azzal el is repült ez a három hónap. Persze megint Ottó volt az első, akinek erről beszéltem. Hívott pár napja, kérdezte, mit csinálok, mondom, rajzolok, elindult egy új ciklus, már megvan belőle pár darab. Mondta erre, hogy küldjem el interneten, de nem küldöm, hanem majd leviszem neki az eredetiket, és ha akar vele foglalkozni, akkor a kinyomtatott másolatokat otthagynom nála. Közben állandóan kérdezi, találtál-e egy új jó festőt, vagy milyen kiállítást láttál, úgyhogy viszek majd neki Szij Kamilláról is egy katalógust, aki rendkívül finom képzőművész, nagyra becsülöm.

DZ: Nekem is Ottó segített képzőművészeti dolgokban, abban, hogyan kell nézni, egyáltalán, mit lehet csinálni egy kép előtt. Egy zentai gyereknek ez nem olyan magától adódó, mint egy kanizsai gyereknek.

NJ: Nem az a kanizsai érzékenység, hogy mit veszünk észre, hanem hogy mi szinte egy szintre tesszük a becsei falat és Balthust, egymás mellé tesszük a provinciális dolgokat meg a világ legfelkapottabb dolgait. Ottótól ezt tanultam, hogy elő lehet ásni provinciális kincseket, csak a megfelelő nyelvet kell megtalálni hozzá. Ez szinte buddhista hozzáállás, bármiben bárhol meglátni a totális minőséget. Mert persze, hogy a tehetséges festőket kiszúrjuk, az adja magát, de mi a Rodin Múzeumban ugyanúgy örültünk a tükrökön a foltnak, és amikor visszamentünk, azon tényleg csak mi kanizsaiak sírtunk, hogy lecserélték a régi foltos tükröket, mert számunkra ezzel tönkretették az egész Rodin Múzeumot. Tessék, itt vagyunk Ottóval a Rodin Múzeumban, ez az a tükör.

BP: Annyi mindent kaptam Ottótól, hogy szinte végtelenül lehetne sorolni, de az egyik legmeghatározóbb az pont ez: nem úgy nézni, nem úgy látni magunkat, mint provinciát, mert a kisebbség az mindig valahonnan nézve kisebbség, nem abszolút mérce.

NJ: Igen, ez egy egészséges világlátás. Egy talpraesett világlátás. Nem majmolni kell a máshol trendi dolgokat – persze ismerni kell, ez fontos –, hanem bátran hozzányúlni a sáros-szaros-provinciális dolgokhoz, megkapargatni őket, és megtalálni bennük a minőséget.

JEGYZETEK

¹ Köszönöm Darida Veronikának a jelenlétet és Danyi Zoltánnak a közreműködést.

² Utalás a *Magyar Műhely* folyóíratra, amelyet 1956 után Nyugatra kényszerült magyar értelmiségiek alapítottak Párizsban 1962-ben.

³ Marc Michel–Eugène Labiche: *Un chapeau de paille d'Italie*, 1851. Magyarul: *Az idegesek*. Bohózat. Átdolgozta Ilosvai Hugó; Vass Kiadás, Budapest, 1898.

⁴ Kovács Antal (1950–1994) kanizsai szobrász monográfiája *Kovács Antal szobrász birkózása az agyaggal* címmel jelent meg Bicskei Zoltán és Tolnai Ottó szerkesztésében. Forum, Újvidék, 2019.

⁵ Dobó Tihamér (1937–1987) kanizsai festő, grafikus.

⁶ *In memoriam Dobó Tihamér*. Forum, Újvidék, 1997.